

INTE EN FRÅGA OM RÄTTIGHETER

En studie av legitimeringen av genderperspektiv i
svenska Försvarsmakten

Försvarshögskolan
Kandidatuppsats 15hp
Statsvetenskap
HT 2016
Anna Lindersson
Handledare: Simon Hollis
Antal ord: 10 195

Abstract

This study adopts a post-structuralist point of view in order to examine the discursive legitimization of the incorporation of a gender perspective in the Swedish Armed Forces. This is done by analysing empiric material primarily consisting of one of three parts of Handbook Gender as well as newspaper articles aimed both at the Swedish public and at the Swedish Armed Forces itself. Methodologically the study is conducted by applying Theo van Leeuwen's discourse analytical framework of identifying legitimization arguments to the chosen empiric material. This is done order to establish what kind of legitimization arguments have been the most frequently used: rational, moral, or authority-based. The study finds that the Swedish Armed Forces has used a majority of rational arguments, a finding which is then discussed from a post-structuralist and gender-theoretical point of view. The author argues that the legitimization of a gender perspective in the Swedish Armed Forces has been done in harmony with the organization's identity as an inherently masculine authority. This opens up to questions regarding whether the implementation of a gender perspective can be done without changing persisting norms of masculinity in the Swedish Armed Forces.

Keywords: *legitimation, gender, discourse, Swedish Armed Forces*

Innehållsförteckning

1. Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Disposition.....	5
1.4 Tidigare forskning	5
2. Urval	6
3. Teoretiskt ramverk	7
4. Metod	11
4.1 Metodologiskt ramverk.....	12
Auktorisering	13
Moralisk utvärdering	13
Rationalisering	13
5. Material	13
6. Analys	16
6.1 Handbok Gender 1:1 Teoretiska grunder och ledarskap	16
Auktorisering	16
Moralisk utvärdering.....	17
Rationalisering	18
6.1.2 Sammanfattning Handbok Gender 1:1 Teori.....	20
6.2 Materiel för kvinnor åter i fokus.....	20
Auktorisering	21
Moralisk utvärdering.....	21
Rationalisering	21
6.2.1 Sammanfattning Materiel för kvinnor åter i fokus	21
6.3 Könscrollskunskap ska stärka försvaret	22
Auktorisering	22
Moralisk utvärdering.....	22
Rationalisering	23
6.3.1 Sammanfattning Könscrollskunskap ska stärka försvaret.....	24
6.4 Gender Coach-programmet ger Försvarsmaktens högsta ledning motivation och kunskap för att öka jämställdhet	24
Auktorisering	24
Moralisk utvärdering.....	25

Rationalisering	25
6.4.1 Sammanfattning Gender Coach-programmet ger Försvarsmaktens högsta ledning motivation och kunskap för att öka jämställdhet.....	25
6.5 Jämställd rekrytering gör resultatet bättre	25
Auktorisering	26
Moralisk utvärdering.....	26
Rationalisering	26
6.5.1 Sammanfattning Jämställd rekrytering gör resultatet bättre.....	27
6.6 Jämförelse och diskussion	28
7 Slutsats	31
Källförteckning.....	32

1. Bakgrund

Sedan Förenta nationerna år 2000 antog resolution 1325: *Kvinnor, fred och säkerhet* (hädanefter kallad resolution 1325) har arbetet med att belysa kvinnor och barns roll i konflikter och fredsbyggande arbete utvecklats markant. Flertalet länder har utvecklat nationella handlingsplaner för att implementera resolution 1325 i sina militära organisationer och vid internationella insatser. Sverige antog den första handlingsplanen 2006 vilken sedan uppdaterats flertalet gånger, senast 2016 (Folke Bernadotteakademien u.å.). Handlingsplanen lägger bland annat fram Försvarsmaktens implementering av genderperspektiv som en central punkt (Regeringskansliet 2016:11). Integreringen av ett genderperspektiv i Försvarsmakten väcker dock frågor på flera olika sätt, inte minst ur ett genderteoretiskt perspektiv. Militära organisationer har beskrivits som inneboende maskulina (Mathers 2013:124; Kronsell 2012:5, 9) vars verksamhet är baserad på traditionellt maskulina attribut och beteendemönster. Med utgångspunkt i denna syn är inkorporeringen av ett genderperspektiv i en sådan organisation som Försvarsmakten något som går emot myndighetens identitet som en inneboende maskulin institution (Egnell, Hojem, Berts 2014:7) och som måste legitimeras, både för den egna organisationen och för den externa allmänhet som myndigheten arbetar i och för.

Legitimeringen och hur legitimeringen sker är därmed intressant att undersöka då den är menad att motivera något som går emot myndighetens identitet. Huruvida det finns en skillnad i hur legitimeringen sker internt och externt är intressant då en differentierande legitimering kan skapa friktion mellan de två bilderna av varför arbetet med gender ska genomföras och även skapa frågor kring hur Försvarsmaktens identitet produceras, internt och externt. Robert Egnell, Petter Hojem och Hannes Berts (2014) beskriver hur arbetet med att implementera ett genderperspektiv i Försvarsmakten har motiverats med att det frambringar en ökad operationell effektivitet, det vill säga att det ökar genomslagskraften för Försvarsmaktens arbete. Hur ställer sig detta i förhållande till den maskulina identitet som beskrivits ovan?

I denna studie ämnar författaren undersöka hur diskursen och legitimeringen av implementering av genderperspektiv i den svenska Försvarsmakten ser ut, vilka huvudargumenten för implementeringen är samt vilka implikationer detta har för Försvarsmakten. Detta skall ske dels genom att undersöka hur genderarbetet legitimeras i internt riktade texter vars ämnade publik är den egna organisationen, dels genom att analysera texter där den ämnade publiken är den externa allmänheten. Analysen som genomförs är en diskursanalys med syfte att identifiera legitimerande argument som förklarar varför arbetet med

gender skall genomföras i Försvarsmakten. Genom analysen förväntar författaren finna hur arbetet med gender legitimerats för att sedan relatera resultatet till en större diskussion kring militära organisationers normativa identitet.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka hur inkorporeringen av genderperspektiv legitimeras av den svenska Försvarsmakten, internt i den egna organisationen och externt mot allmänheten. Detta sker genom en poststrukturalistisk ansats med fokus på konstruktionen av gender och med hjälp av en diskursanalys av det empiriska materialet. För att uppnå studiens mål har följande forskningsfrågor ställts upp:

- Hur framställs och legitimeras diskursen kring ett genderperspektiv internt inom den svenska Försvarsmakten respektive externt mot allmänheten, och vilken betydelse har legitimeringen?

1.3 Disposition

Författaren beskriver först den vetenskapliga kontext denna studie finner sig i (punkt 1.4) vilket ger en bild av den tidigare forskning som bedrivits inom samma område. Därefter följer en förklaring av urvalet av fall i studien (punkt 2), vilket åtföljs av en beskrivning av studiens teoretiska utgångspunkt (punkt 3). Studiens metodologiska vägval samt empiriska underlag beskrivs i punkt 4 respektive 5. Därefter följer en analys av det utvalda materialet (punkt 6) vilken sammanfattas i en slutsats under punkt 7.

1.4 Tidigare forskning

Genderimplementering i det militära organisationer är ett område där forskningen har utvecklats markant sedan början av tvåtusenålet, vilket tagit avstamp i acceptansen av det breddade säkerhetsbegreppet och nya perspektiv som sätter andra grupper än den traditionellt manliga i fokus i samband med krig och konflikt (Hoogensen och Vigeland Rottem 2004). Studier som gjorts ur en gender-teoretisk synvinkel har pekat på konstruktionen av krig och krigsrelaterade aktiviteter som något väsentligt maskulint och därmed konstruktionen av fred och antimilitarism som något feminint (Kronsell 2012; Cohn 2013; Mahers 2013; Sjöberg 2014). Majoriteten av forskning som gjorts kring genderimplementering har fokuserat på hur

implementeringen påverkar konstruktionen av maskulint och feminint inom militära organisationer (Obradovic 2014; Duncanson och Woodward 2016; Segal 2008), vilket även denna studie relaterar till i den jämförande diskussionen.

Denna studie rör sig även på området av legitimering och legitimeringsprocesser för att undersöka hur legitimeringen av genderperspektivet i den svenska Försvarsmakten ser ut. Legitimeringen av militära aktiviteter har undersökts tidigare (McCrisken 2012) men implementeringen av genderperspektiv inom militära organisationer har i stor utsträckning inte studerats ur ett legitimeringsperspektiv. Området är inte helt utforskat, då bland annat Egnell, Hojem och Berts (2014) undersökt hur den svenska Försvaret inkorporerat ett genderperspektiv och hur denna organisatoriska förändring motiveras med hjälp av argument om operationell effektivitet. Ovan nämnda studie är dock gjord ur ett organisatoriskt perspektiv och är inte fokuserad på legitimeringen i sig. Författaren till denna studie kopplar an till Egnell, Hojem och Berts ämne men utvecklar området genom att undersöka vilka andra argument för legitimering som använts, samt vilket perspektiv argumentet om operationell effekt utgått ifrån.

Genom att koppla samman den tidigare forskning som gjorts kring militära organisationers normativa identitet med legitimering och organisatorisk förändring bidrar således denna studie med ett perspektiv på hur legitimeringen av ett genderperspektiv påverkar Försvarsmaktens normativa identitet. Detta kan i sin tur kopplas tillbaka till det vidare fältet av forskning kring genderperspektivets påverkan på konstruktionen av maskulint och feminint i militära organisationer.

2. Urval

Studien är en intensiv fallstudie varigenom ett enskilt objekt studeras ingående, i detta fall Sverige och den svenska Försvarsmaktens legitimering av arbetet med implementeringen av genderperspektiv. Sverige som objekt för undersökningen är relevant på grund av den svenska Försvarsmaktens jämförelsevis med andra länder välutvecklade arbete med inkorporering av gender och gender mainstreaming. Ett exempel är det svenska centret Nordic Centre for Gender in Military Operations (NCGM) som 2013 utnämndes till Department head, huvudansvarig, inom området gender av NATO, det första Department head som inte tillhör ett NATO-medlemsland. Den nyligen (2016) utgivna Handbok Gender med syfte att underlätta utbildning av genderperspektiv i Försvarsmakten är ett ytterligare steg i detta arbete och vars debatterade

(se exempelvis Schyman 2016; Haage 2016) ankomst skapar ett utmärkt tillfälle att undersöka hur arbetet med gender legitimeras. Studien hade även kunnat lämpa sig att genomföras som en jämförande studie med ytterligare ett studieobjekt. Flera andra länder har också utvecklat genderperspektiv inom respektive militära organisationer, vars kontextuella förutsättningar kan jämföras med Sverige. Av dessa är de övriga nordiska länderna främst tänkbara och att jämföra hur arbetet med gender i olika länders militära organisationer legitimerats är ett i författarens mening intressant ämne för en senare studie.

Beslutet att genomföra studien som en enfallsstudie öppnar upp för kritik angående generaliserbarhet av resultatet (George, Bennett 2005:32), men då denna studie inte har någon ambition att generera generaliserbara resultat utan endast ämnar studera Sveriges försvarsmakt som en enskild företeelse ser författaren inte detta som ett hinder för studien. Resultatet är måhända inte direkt applicerbart på andra länder med en liknande utveckling inom området gender i försvarsorganisationer, men studien kan eventuellt problematisera och öppna upp för liknande frågor inom andra försvarsorganisationer.

3. Teoretiskt ramverk

Denna studie skall utgå från en poststrukturalistisk utgångspunkt och förståelse av världen vilken inbegriper en syn på språk som konstitutivt för och producerande av sociala verkligheter (Hansen 2006:17) för att undersöka genderperspektivets inkorporering i Försvarsmakten. Förutsättningen av en social verklighet förnekar inte existensen av en materiell verklighet, utan tillskriver den materiella verkligheten mening genom diskurser kring olika aspekter av den materiella verkligheten (Hansen 2006:22). En diskurs är en språklig kommunikation och en diskursanalys är en analys av kunskapen som kommer sig av och uppstår genom den kommunikativa delen av språk (Johnstone 2008:2–3). Diskurs förmedlar kunskap och förstärker eller försvagar gängse uppfattningar och kunskap om ett visst ämne. Studier av diskurser är således viktigt för att förstå, och eventuellt kritisera, hur vår sociala verklighet är uppbyggd. Det bör påpekas att när ett begrepp eller beteende benämns som konstruerat eller producerat så är detta inte en negativ benämning, då all social verklighet är producerad eller konstruerad (Hansen 2006). Vetenskapssynen som antas i denna studie är därmed en hermeneutisk sådan, en syn som söker att förstå och tolka människor uttryck och syften som en subjektiv företeelse (Hyldegaard 2008:32–33). Som subjektiv företeelse finns det inget i

mänskliga uttryck som är objektivt sant, utan allt är färgat av avsändarens intention och mottagarens tolkning. Med detta följer att mänskliga uttryck och dess betydelser och mening inte kan analyseras som fristående och isolerade objekt, utan måste analyseras i relation till dess omgivande verklighet (Hyldegaard 2008:34). Legitimeringen av ett genderperspektiv i Försvarsmakten måste således förstås i sin vidare kontext, i detta fall en vidare kontext av militära organisationer som normativt maskulina organisationer. Författaren är även medveten om den egna subjektiva positionen som uppstår, dels ur den hermeneutiska kunskapssynen och dels ur den subjektiva tolkning som utgör en diskursanalys.

En produktion eller konstruktion som är central för denna studie är konstruktionen av *gender*. Annica Kronsell använder sig i sin bok *Gender, Sex and the Postnational Defence* av Joan Ackers definition av gender:

Gender refers to patterned, socially produced distinctions between female and male, feminine and masculine. Gender is not something that people are... it is a daily accomplishment that occurs in the course of participation in work organizations as well as in many other locations and relations. (Acker citerad i Kronsell 2012:8)

Gender refererar således till socialt konstruerade könsroller och dithörande karaktärsdrag som reproduceras och upprätthålls genom sociala interaktioner. Genderforskaren Judith Butler definierar gender genom de interaktioner som skapar kvinnligt respektive manligt och de beteendemönster som cementerar relevanta karaktärsdrag (Butler i Kronsell 2012:8). Även Försvarsmakten använder sig av denna definition av gender (Försvarsmakten 2016 [3]:15) vilket gör det naturligt att också denna studie använder begreppet gender för att representera en socialt konstruerad skillnad mellan kön vilken upprätthålls av normer och interaktioner. Detta är ett exempel av den materiella och den sociala verklighet som beskrivits ovan, då det biologiska könet tillhör den materiella verkligheten och tillskrivs mening genom det som samlas under begreppet gender, vilket tillhör den sociala verkligheten.

Denna studie utgår även från att dessa socialt konstruerade könsrelaterade skillnader manifesteras i samhället och dess institutioner och att dessa skillnader innehar en inneboende maktobalans vari normativt maskulina karaktärsdrag och beteenden värderas högre än normativt feminina. Inom militära organisationer är denna distinktion särskilt tydlig då flertalet författare visat på konstruktionen av militärer och krig som något signifikant maskulint (Carreiras 2006; Mathers 2013; Kronsell 2012) och att samma konstruktion därmed exkluderat

det normativt feminina från den militära sfären. Genom traditioner, system och diskurser värderas normativt maskulina beteenden och diskurser över normativt feminina inom det militära (Carreiras 2006:42) på ett sätt som kan kallas för hegemoniskt (Carreira 2006:27; Kronsell 2012:44–45).

Denna normativa konstruktion av maskulint och feminint kopplar samman vissa karaktärsdrag med respektive konstruktion, en sådan sammankoppling finns mellan exempelvis rationalitet, objektivitet och maskulinitet och mellan känslomässighet, subjektivitet och femininitet (Kornberger och Ross-Smith 2004:283). Denna studie utgår från att samhället i allmänhet och Försvarsmakten i synnerhet upprätthåller en hegemonisk maskulinitet och studiet av hur ett perspektiv som genderperspektivet legitimeras i Försvarsmakten är därmed intressant att undersöka. Det bör påpekas att begreppet *genus* ofta används det i svenska språket för att representera samma innebörd som begreppet gender. I denna studie har gender valts istället för genus på grund av Försvarsmaktens val att använda begreppet gender i sina publikationer och på så sätt minska eventuell otydlighet i denna studie genom att använda samma begrepp i material såväl som analys.

Inkorporeringen av ett *genderperspektiv* är en metod för att se på sin egen verksamhet och sitt verksamhetsområde med förståelse för dessa skillnader samt att arbeta för att skillnaderna inte skall påverka individers rättigheter och möjligheter. *Gender mainstreaming* refererar till processen varigenom ett genderperspektiv integreras i och genomsyrar den ordinarie verksamheten inom en organisation, till den punkt då det inte längre är ett frikopplat begrepp från övrig verksamhet (Socialdepartementet 2014).

Legitimering är utvecklingen varigenom ett beteende rättfärdigas och ackrediteras genom en, implicit eller explicit, process av argumentation och konstruktion av en diskurs. En aktör vill uppnå ett mål och legitimerar därför de beteenden som är relaterade till att uppnå detta mål (Reyes 2011:782). Denna studie skall utgå från artikeln *Legitimation in discourse and communication* (2007) vari Theo van Leeuwen ställer upp ett ramverk för att undersöka hur diskurser konstruerar legitimering av fenomen. Författaren identifierar fem typer av legitimering varav tre skall sökas efter i denna studie¹ då dessa typer anses bäst lämpade för att

---

¹ De övriga två typerna av legitimering som inte skall användas i denna studie är mythopoesis och multimodal legitimering. *Mythopoesis* är en form av legitimering som sker med hjälp av sedelärande narrativ, genom berättelser (2007:105). Detta är inget jag som författare förväntar mig hitta i texter relaterade till en myndighet och legitimeringstypen har därför valts bort. *Multimodal legitimering* sker genom andra former än text, exempelvis genom bilder eller olika former av ljud (2007:107). Då denna studie är en textanalys som inte syftar till att analysera annat material har även denna form av legitimering valts bort från studien. Att undersöka (forts.)

besvara forskningsfrågan: auktorisering (“authorization”), då legitimeringen sker genom hänvisning till auktoritet; moralisk utvärdering (“moral evaluation”), varigenom legitimeringen framskrivs med hjälp av moraliska värden samt rationalisering (“rationalization”), legitimering genom att referera till målen med institutionaliserat socialt agerande. Dessa förklaras mer ingående nedan. van Leeuwen påpekar att dessa typer av legitimering kan blandas fritt och förekomma i olika utsträckning i texter och uttalanden (2007:92).

Auktorisering sker genom hänvisning till någon form av auktoritet för att legitimera ett beteende. Denna auktoritet kan bestå av en person och dess ställning inom en specifik institution; av en individs expertkunskap inom ett område; av förebilder inom olika områden; av fastslagna lagar, regler och policys som styr beteenden; av tradition och traditionella beteendemönster; samt av auktoriteten sprungen ur konformitet (van Leeuwen 2007:94–96). De olika auktoriteterna kan enligt van Leeuwen delas upp i tre grupper: praxis, vari auktoritet från tradition och auktoritet från konformitet hämtas; auktoritet, vari enskilda personer som innehar betydande ställning och auktoritet sprungen ur lagar och regler hämtas; samt rekommendering; ur vilken auktoritet sprungen ur expertkunskap och ur förebilder hämtas (2007:97).

Den moraliska utvärderingen är en form av legitimering baserad på diskurser av moraliska värden, vilka kan variera från så binära som “bra” och “dåligt” till mer diffusa och svårdefinierbara värdebaserade diskurser (2007:97–98). Begrepp eller beteenden legitimeras eller de-legitimeras med hjälp av anknytning till dessa värden. Detta måste inte ske genom direkt anknytning, utan kan även ske genom analogier, eller jämförelser med det aktuella begreppet eller fenomenet med något annat, som i sin tur är anknutet till ett positivt eller negativt värde (2007:99). Ett beteende legitimeras genom rationalisering när aktörer hänvisar till det aktuella begreppet eller beteendet som effektivt för att uppnå ett specifikt mål (2007:103). Beteendet eller begreppet är därmed rationellt att utföra eller inkorporera. Antonio Reyes beskriver en liknande legitimering, legitimering genom rationalitet (eng. *legitimization through rationality*) vari legitimering sker genom hänvisning till väl genomtänkta överväganden som lett fram till det föreslagna beteendet (2011:786).

---

legitimeringen av genderarbetet inom Försvarmakten genom exempelvis bildmaterial och reklam är dock ett intressant ämne för en vidare studie.

4. Metod

Denna studie är en fallstudie där studieobjektet är den svenska Försvarsmakten och dess arbete med och implementering av gender. Ett fall definieras av George och Bennett som ett exempel av ett visst fenomen som manifesteras i en väldefinierad historisk kontext (Bennett, George 2005:17–18). Analysen kommer bestå av en kvalitativ, intensiv analys av det utvalda objektet och det relevanta studieområdet, då det som ämnas sökas efter är en legitimeringsprocess genom diskurs och hur denna har gått till. Undersökningen är en enfallstudie då det intressanta objektet är just den svenska försvarsmaktens legitimering av arbetet med gender. Det är således en kvalitativ undersökning av ett objekt.

Det utvalda materialet skall analyseras genom en diskursanalys för att skapa en bild av hur genderimplementeringen framställs i dokument och texter. Grundläggande för en diskursanalys är en förståelse för kontexten den aktuella diskursen uppstått i, exempelvis vem som är avsändaren, vilken temporal kontext diskursen har sitt ursprung i, vem som är den tänkta mottagaren och vad som motiverat diskursen (Johnstone 2008:9). Analytikern kan själv välja varifrån materialets mening skall tydas från, var materialets "sanna" budskap skall antas finnas. Johnstone ger fyra exempel på var mening kan tänkas tydas från: avsändarens mening, vad avsändaren själv vill ha sagt; materialets mening, vad materialet säger i sig självt; mottagarens mening, hur materialet uppfattas av mottagaren; samt en kombination av dessa tre (Johnstone 2008:263). Denna studies analys skall fokusera på det andra alternativet, det vill säga vad materialet säger i sig självt, men inkorporerar även delar av de andra två perspektiven. Den jämförande diskussionen diskuterar även vilken mening såväl avsändare som mottagare skapar ur materialet.

Diskursanalysens subjektiva utgångspunkt gör det svårt att hävda att en studie är fullkomligt deskriptiv, då en deskriptiv studie skulle kräva en neutral utgångspunkt och ett antagande att det överhuvudtaget går att skapa en objektiv beskrivning av en diskurs (Johnstone 2008:28). Genom det hermeneutiska ställningstagande som gjorts ovan har synen antagits att mänskliga uttryck inte kan vara eller förstås objektivt, vilket utesluter en neutral utgångspunkt och tolkning. Mycket diskursanalytisk forskning har en kritisk ambition som ämnar undersöka maktförhållanden som förstärks och vidareförs genom diskurser vilket denna studie, genom en till viss del genderteoretisk ansats, även skall inkorporera. Studien av ett subjekt som är menat att motverka maktförhållanden i samhället, vilket genderarbetet i Försvarsmakten är, blir per automatik en studie av maktförhållanden och dess förstärkning eller försvagning. Studien har

en viss idékritisk ansats, då en idékritisk analys tar ställning till huruvida en argumentation eller idé lever upp till bestämda rationella eller moraliska normer (Esaiasson et. al 2010:239). Då studiens resultat eventuellt kan påvisa brister i legitimeringen av ett genderperspektiv inom den svenska Försvarsmakten kan den eventuellt ses som idékritisk.

Studien har en teoribaserad utgångspunkt, det vill säga författaren använder sig av ett specifikt teoretiskt ramverk för att angripa materialet, vilket gör studien till en disciplinerat konfigurativ sådan (Beasley, Kaarbo 1999:374). Studien är inte helt ideografisk, men söker inte heller att bygga en ny teori med hjälp av de funna resultaten av studien. Som nämnts ovan är det svårt för en studie som nyttjar en poststrukturalistisk diskursanalys att vara fullkomligt deskriptiv, studien söker istället att förklara legitimeringen av genderperspektiv och arbetet med gender ur en poststrukturalistisk synvinkel. Studien söker således inte att belägga någon kausal länk vilket skulle ställa krav på studien att uppfylla kriterier om kontrafaktisk skillnad, isolering, tidsordning och mekanism (Svensson, Teorell 2007:64). Det poststrukturalistiska synsättet är väl förenligt med en diskursanalytisk metod, då både teori och metod förutsätter att människor själva skapar sin sociala verklighet (Esaiasson et. al 2010:240).

En intensiv och tolkande analys kommer alltid bära med sig ett mått av subjektivitet, vilket sätter krav för att studien skall uppnå de realibilitetskrav som skall ställas på en studie (Bergström, Boréus 2012:42). Operationaliseringen av de utvalda begreppen som skall undersökas bör därför förklaras och göras så transparenta som möjligt för att minimera risken att realibiliteten blir lidande. Denna ambition går igen i idealet om intersubjektivitet i forskningen, som innebär att studien skall gå att upprepa av en annan forskare och uppnå samma resultat. Detta ideal blir självklart svåruppnåeligt i en samhällsvetenskaplig tolkande studie och skall därför stärkas med hjälp av ett tydligt argumentationsmönster och ett väletablerat teoretiskt ramverk (Bergström, Boréus 2012:43).

4.1 Metodologiskt ramverk

Det diskursanalytiska ramverk som skall appliceras på materialet är hämtat från van Leeuwens olika former av legitimering. Med hjälp av dessa ramar ska de utvalda texterna analyseras för att finna olika former av legitimering som beskrivits under punkt 3, Teoretiskt ramverk.

Auktorisering

För att identifiera auktorisering i texter ska jag söka efter hänvisningar till någon form av auktoritet, vilket kan uttrycka sig genom direkta hänvisningar till auktoritära figurer men också genom hänvisning till exempelvis lagar och åtaganden eller praxis (exempelvis "Genderperspektiv ska inkorporeras i enlighet med resolution 1325"). Frågor som ska ställas till materialet är:

- Finns det någon faktor som hänvisas till som auktoritet i texten? I så fall, vad eller vem är det?

Moralisk utvärdering

Moralisk utvärdering kännetecknas av hänvisning till en värdeladdad diskurs, det vill säga att det legitimerade (eller icke-legitimerade) beteendet knyts an till ett positivt eller negativt värde. Ett exempel är "Armén förespråkar träning som är naturlig för kroppen", där ordet "naturlig" knyter an till en positivt laddad diskurs. Frågor som ska ställas till materialet är:

- Finns det argument anknutna till moraliskt värdeladdade ord i texten? I så fall, vilka är argumenten och vilka värden knyts de samman med?

Rationalisering

Vid legitimering genom rationalisering hänvisas det aktuella beteendet till som effektivt för att uppnå ett specifikt mål. Författaren ska därför söka i texten efter hänvisningar till ett specifikt beteende som effektivt för att uppnå uppsatta mål, exempelvis "Genderarbetet ökar Försvarsmaktens operationella effekt". Frågor som ska ställas till materialet är:

- Finns det beteenden som lyfts fram som effektiva för att nå det uppsatta målet? I så fall vilka och på vilket sätt är de effektiva?

5. Material

Studien består av en diskursanalys gjord på relevanta publikationer och artiklar i vilka representanter för Försvarsmakten ska förespråka eller förklara arbetet med gender internt inom

Försvarsmakten. Dessa ska jämföras med texter som ska förespråka eller förklara arbetet med gender externt, till allmänheten eller andra aktörer än Försvarsmakten. Materialet är avgränsat till sådant som publicerats i nära samtid för att få en tydlig bild av hur legitimeringen av arbetet med gender ser ut idag. Samtliga artiklar, det vill säga samtligt material med undantag för Handbok Gender, är hämtat via mediearkivet Retriever² genom en sökning av följande sökord: gender*, försvar*, försvarsmakten*, genus*, militär*. Asterisken i slutet av varje sökord försäkrar att även ord som till viss del innehåller det utvalda sökordet tas med i sökningen. Det svenska begreppet genus, även om det inte används i denna studie, har tagits med som sökord då det är ett svenskt begrepp med samma innebörd som gender. Materialet har sedan filtrerats för att avgränsas till de senaste två åren, 2015–16. Ytterligare manuell filtrering har sedan gjorts för att få fram material vari representanter för Försvarsmakten uttalar sig i ämnet implementering av genderperspektiv. Det bör nämnas att ett flertal artiklar hittades med ett i stort sett samstämmigt innehåll som artikeln *Könsrollskunskap ska stärka försvaret* (2016-09-13) men att dessa valts bort eftersom ovan nämnda artikel har ett större omfång än de bortvalda artiklarna och innehåller fler uttalanden från en representant för Försvarsmakten.

Det interna perspektivet representeras av Handbok Gender, del 1:1 och artikeln *Materiel för kvinnor sätts i fokus på nytt* ur Officerstidningen 2015-03-11. Det externt riktade perspektivet hämtas från tidningsartikeln *Könsrollskunskap ska stärka försvaret* publicerad i Dagens Nyheter 2016-09-13, artikeln *Gender Coach-programmet ger Försvarsmaktens högsta ledning motivation och kunskap för att öka jämställdhet*, publicerad på nätmagasinet *Mänsklig säkerhet* 2016-09-29, samt artikeln *Jämställd rekrytering gör resultatet bättre*, publicerad i Svenska Dagbladet 2015-05-21. Handbok Gender är uppdelad i tre delar: 1:1 Teoretiska grunder och ledarskap, 1:2 Genomförande, samt 1:3 Typscenarier. Av dessa kommer den första delen att analyseras i denna studie, då del 1:2 visar på hur ett genderperspektiv ska implementeras i organisationen och den tredje och sista endast innehåller diverse scenarier vari vilka Försvarsmakten kan öva att applicera ett genderperspektiv, vilket inte anses ge en tydlig bild av *varför* Försvarsmakten skall arbeta med ett genderperspektiv. Då handboken är Försvarsmaktens egen publikation och menad för intern spridning lämpar den sig för analys av den interna legitimeringen. För att öka samstämmigheten mellan det inre och det yttre perspektivet är den andra interna texten en artikel ur Officerstidningen. Tidningen är menad för

---

² Mediearkivet Retriever, ett digitalt mediearkiv innehållande artiklar från ca 500 nyhetskällor.
www.retriever.se

officersskårens medlemmar och är därför lämpad för att undersöka hur genderperspektivet legitimeras inåt, åt de egna anställda inom myndigheten.

I tidningsartikeln *Könsrollskunskap ska stärka försvaret* uttalar sig insatschefen för Försvarsmakten varför arbete med gender ska genomföras, en person som anses uttala sig i sin egenskap som representant för myndigheten till en extern publik. Artikeln *Gender Coach-programmet ger Försvarsmaktens högsta ledning motivation och kunskap för att öka jämställdhet* är skriven av kapten Anna Björsson och som ses som skriven av en representant för Försvarsmakten. Artikeln betraktas som skriven för en extern publik, inte för den egna organisationen, genom att den är publicerad på ett nätmagasin med en bredare läsarkrets än endast anställda av Försvarsmakten. Artikeln *Jämställd rekrytering gör resultatet bättre* innehåller en intervju med Försvarsmaktens tidigare insatschef Anders Grenstad och Anna Björsson som då tjänstgjorde som genderrådgivare åt insatschefen. Publikationen i en av Sveriges stora dagstidningar gör den lämplig för analys av den externa legitimeringen då den når ut till en stor läsarkrets. Tillsammans täcker dessa texter olika delar av arbetet med gender, från rekrytering av personal till genomförande av operationer och utveckling av materiel för anställda. En medveten brist i detta materialurval är de olika formerna av texter. Samtliga texter är tidningsartiklar av olika slag med undantag för Handbok Gender 1:1 vilket skapar en viss diskrepans i materialet. Som påpekas nedan är handboken dock det främsta materialet Försvarsmakten tagit fram för att inkorporera ett genderperspektiv iden egna organisationen, och därmed ett intressant material att undersöka.

Under sökningen efter material har avsaknaden av gender i officiella dokument noterats. I regeringens proposition 2014/15:109 om Sveriges försvarspolitiska inriktning för 2016–2020 används begreppet gender en gång, då för att omtala NCGM:s roll i partnerskapet med Nato och implementeringen av säkerhetsresolution 1325 i militära operationer (Regeringen 2014/15:109 :37). I dokumentets föregångare från 2008/09 nämns varken begreppen gender, det relaterade genus eller jämställdhet någon gång (Regeringen 2008/09:140). Detta kan ses som tämligen förvånande med tanke på att Försvarsmakten omnämns som speciellt viktig myndighet i arbetet med att implementera säkerhetsrådsresolution 1325 i *Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FNs säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet* (Regeringskansliet 2016). Arbetet med gender är främst koncentrerat till den nyligen utgivna Handbok Gender, som beskriver hur verksamheten ska inkorporera ett

genderperspektiv. Av denna anledning är materialet för denna studie till stor del bestående av artiklar hämtade från tidskrifter och dagstidningar vari företrädare för Försvarsmakten uttalar sig om arbetet med genderfrågor.

6. Analys

Det empiriska materialet ska här analyseras enligt det teoretiska ramverket beskrivet ovan. Materialet skall analyseras genom identifikation av citat av legitimerande argument vars legitimerande natur motiveras. Varje text sammanfattas där formen (auktorisering, moralisk utvärdering och rationalisering) av argumenten noteras samt huruvida någon form var i större utsträckning förekommande än någon annan. Analysen inleds med det internt riktade materialet, Handbok Gender 1:1 samt artikeln Materiel för kvinnor åter i fokus, för att sedan övergå till det externt riktade materialet.

6.1 Handbok Gender 1:1 Teoretiska grunder och ledarskap

Handbok Gender 1:1 är publicerad i september 2016 och är en handbok som beskriver hur och varför implementeringen av ett genderperspektiv ska ske i Försvarsmakten.

Auktorisering

Handbok Gender innehåller ett flertal auktoriserade argument. ”Det är därför som ett aktivt jämställdhetsarbete och implementeringen av FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 är viktigt” (2016:8) är ett auktoriserat argument då det hänvisar till resolution 1325 och auktorisering kan ske genom referens till lagar, regler och policys (van Leeuwen 2007:97). I avsnitt 1.1 Målsättning (2016:10) presenteras implementeringen av resolution 1325 som målet för genderarbetet, alltså ett auktoriserat argument (ungefär: vi ska arbeta med detta eftersom resolutionen vi ratificerat förväntar det). Punkt 1.4 i Handbok Gender behandlar bakgrunden av integreringen av genderperspektivet. Här refereras det till Sveriges lagstiftning och uppdraget Försvarsmakten fått från Sveriges regering samt till folkrådet som grund för arbetet med gender inom myndighetens verksamhet. Avsnitt 3 i handboken (2016:18–22) ställer upp de relevanta lagar och styrdokument som reglerar arbetet med gender. Även om detta inte är ett regelrätt argument är det ändå en auktorisering av arbetet att visa på de lagar och regler som står bakom det föreslagna beteendet. Bland dessa ingår skydd av mänskliga rättigheter, och även

rättighetsperspektivet kan ses som en auktoriserad legitimering genom formen det sker på, i detta fall genom hänvisning till de inhemska och internationella lagar som fastställer och skyddar de mänskliga rättigheterna. Tre principer presenteras, deltagande, konfliktförebyggande och skydd, hämtade från resolution 1325. Dessa påpekas ha ålagts Försvarsmakten att utföra och integrera i verksamheten, en auktoriserad hänvisning till 1325 och de förpliktelser Sverige bundit sig till genom den (2016: 24–30).

Moralisk utvärdering

Hänvisning till mänskliga rättigheter är svårt att kategorisera som en enskild form av legitimering. Som påpekats ovan kan hänvisningen ses som auktoriserade, men det kan också analyseras på andra sätt. I följande mening presenteras ett både moraliskt utvärderande och rationaliserat argument, att arbetet med gender är i grunden “en fråga om kvinnors och mäns lika rättigheter” (2016:5). Rättigheter kan dels ses som ett moraliskt argument, då rättigheter har en anknytning till en positiv värdediskurs, dels som ett rationaliserat argument då det positiva värdet som begreppet rättigheter har är ett mål värdigt att försöka uppnå och arbetet med gender framställs som ett verktyg för att uppnå detta mål.

“En militär verksamhet som upprätthåller mänskliga rättigheter och grundläggande värden i vårt samhälle bidrar till stabilitet efter att konflikten upphört” (2016:8) är både en moralisk och rationaliserad legitimering, då begreppet rättigheter som påpekats ovan kan ses som knutet till en positivt värdeladdad diskurs, samt att detta ska bidra till stabilitet. Den fjärde av de principer Försvarsmakten ska sträva efter att uppnå, av vilka de tre övriga redovisats för ovan, är följande:

Män och kvinnor inom det egna förbandet har jämställda villkor och förutsättningar
(2016:8)

Målsättningen och därmed argumentet är moralisk till sin natur då det anknyter till den positiva diskursen kring jämställdhet men kan även ses som rationaliserad, då en jämställd verksamhet med lika förutsättningar för samtliga anställda kan ge en ökad sammanlagd effekt av arbetet som utförs. Arbetet med gender inom myndigheten ska “bedrivas med respekt för alla likas värde och för den enskilda människans frihet och värdighet” och sträva efter att uppnå jämlikhet

i samhället (2016:11-13) vilket är en moralisk legitimering genom en koppling till en positivt laddad diskurs om respekt och mänskliga rättigheter såsom frihet och värdighet. Av de tre perspektiv som redovisats ovan (rättighetsperspektivet, personalförsörjningsperspektivet samt det operativa förmågeperspektivet) är det förstnämnda en moralisk legitimering. Rättighetsperspektivet baseras på jämställdhet och mänskliga rättigheter och är grundade i inrikes och folkrättsliga regelverk kring detta och genom att adoptera perspektivet hänvisas det till både moralisk och auktoriserad legitimering.

Rationalisering

I del 1:1 av Handbok Gender finner vi legitimerande argument redan i förordet på sida fem. Försvarsmaktens arbete med gender beskrivs som "... ett prioriterat arbete som syftar till att få ett breddat rekryteringsunderlag och att öka kvalitén i all verksamhet, både i fredstid och under väpnad konflikt" (2016:5). Detta är en rationaliserande legitimering, som använder effektökningen av Försvarsmaktens arbete som orsak till varför arbetet med gender skall genomföras. Nyckelargumentet här är ett "breddat underlag för rekrytering" och att "öka kvalitén" i arbetet. Handbok Gender beskrivs därefter som något som ska "stärka utvecklingen av en attraktiv myndighet" (2016:5), vilket är ett rationaliserat argument då det tydligt visar på att arbetet med gender ska hjälpa Försvarsmakten uppnå ett visst mål. "H Gender bygger på behoven och erfarenheterna hos förbanden på taktisk nivå." (2016:5) tyder på att detta arbete är en produkt som tagit till vara på behov och erfarenheter, vilket är en rationaliserad legitimering då det pekar på att arbetet med gender är något som behövs ("behovet") i den egna organisationen. Försvarsmaktens arbete med gender beskrivs både som ett verktyg och ett förhållningssätt som syftar till att "[...] öka jämställdheten mellan män och kvinnor inom den egna myndigheten och att ta hänsyn till hela civilbefolkningen [...] i händelse av väpnad konflikt" (2016:8), ett rationaliserat argument då arbetet med gender ska stärka jämställdheten, vilket i detta fall är ett mål. Därefter följer fyra principer som Försvarsmakten ska sträva efter att uppnå, varav tre är av rationaliserad karaktär:

Den militära personalens uppträdande inger förtroende för Försvarsmaktens förmåga och vilja att skapa och upprätthålla säkerhet för kvinnor, män, flickor och pojkar (2016:8)

Detta är visserligen en målsättning för Försvarsmakten och inte ett öppet argument, men genom att det läggs fram som något som är attraktivt att uppnå fungerar det som en form av argumentering för arbete med gender. Formen är en rationaliserad sådan, då beteendet skapar förtroende för Försvarsmaktens förmåga att upprätthålla säkerhet.

Kontinuerliga genderanalyser gör att Försvarsmaktens verksamhet levererar ett bättre resultat (2016:8)

Även detta är en rationaliserad målsättning och underliggande argument, då det tydligt postulerar att genderanalyser ger en ökad effekt av verksamheten. De två målsättningar som presenterats ovan har gemensamt att de båda presenterar Försvarsmaktens arbete med gender som ökande av verksamhetens effekt.

Skyldigheten att skydda civilbefolkning, exempelvis genom att minimera risken för oavsiktlig skada, omfattar kvinnor, män, flickor och pojkar på ett likvärdigt sätt (2016:8)

Denna målsättning är den svåraste att kategorisera, då den på ett annat sätt än de andra är beroende av den övriga texten för att kunna förstås och tolkas. Stycket anknyter dock till en rationell diskurs av effektmaximering ("minimera risken för oavsiktlig skada") och kan därför ses som en rationell legitimering. Arbetet med gender ska öppna upp för bredare konsekvensanalyser och därmed minimera risken att oavsiktligt skada civilbefolkningen och i slutändan öka avsedd verkan av Försvarsmaktens arbete (2016:9). Resonemanget är av rationaliserad karaktär då den i flera led följer en ökning av effekt. Trovärdigheten hos och respekten för Försvarsmakten samt minimeringen av risken för att skada civilbefolkningen påpekas även stärkas av ett genderperspektiv (2016:12), vilket använts som rationaliserat argument tidigare i texten.

Handboken redovisar för tre perspektiv Försvarsmakten adoptera för att arbeta med gender: rättighetsperspektivet, personalförsörjningsperspektivet samt det operativa förmågeperspektivet. Personalförsörjningsperspektivet utgår från att Försvarsmaktens rekryteringsbas breddas av arbetet med gender samt även stärker förtroendet för myndigheten, ett rationaliserat perspektiv. Det operativa förmågeperspektivet bygger på personalförsörjningsperspektivet och menar att den operativa förmågan stärks av en breddad

rekryteringsbas, vilket också är en rationaliserad legitimering (2016:23–24). Tre principer hämtade från resolution 1325 presenteras i texten. Principerna är deltagande, konfliktförebyggande och skydd och den följande texten specificerar hur dessa skall integreras i Försvarmaktens verksamhet och varför. Gemensamt för de tre principerna är att de legitimeras genom rationaliserade argument som pekar på kvinnors deltagande vid informationsinhämtning och fredsprocesser samt förståelse för olika gruppers skyddsbehov vid konflikt ska stärka effekten av Försvarmaktens arbete (2016:24–30).

6.1.2 Sammanfattning Handbok Gender 1:1 Teori

Signifikant för Handbok Gender 1:1 är att majoriteten av argument som legitimerar arbetet med gender är rationaliserade argument som pekar på effektökningen av myndighetens arbete om ett genderperspektiv inkorporeras. Egnell, Hojem och Berts studie av Försvarmaktens användning av operationell effekt som legitimerande faktor i lanseringen av ett genderperspektiv stämmer väl överens med detta. Ett antal auktoriserade argument finns även med genom referat till svensk lagstiftning och folkrättsliga förpliktelser som orsak till varför arbetet med gender ska genomföras. I texten upptäcktes även några moraliska argument, om än inte i samma utsträckning som de rationella argumenten. Argumenten som används konstruerar arbetet med gender som rationellt, då det ska utveckla effekten av Försvarmaktens verksamhet. Det produceras även en bild av att arbetet med gender är rätt och legitimt på grund av dess rättsliga grund.

6.2 Materiel för kvinnor åter i fokus

I artikeln som är skriven av Eva Langlet och publicerad den 11 mars 2015 i Officerstidningen berättar verksamhetsutvecklare och rådgivare på produktionsledningen Mikael Wallentin Åström om Försvarmaktens arbete med att utveckla materiel anpassad till en större diversitet än den normativa, samt om försvarets utbildningar för jämställdhetsintegrering. Artikeln har således en mycket snävare vinkel än Handbok Gender, som tar upp många aspekter av genderarbete.

Auktorisering

Jämställdhetsintegrering av utbildningar vid Försvarshögskolan och Karlberg beskrivs som något som skall genomföras och förbättras, då resolution 1325 skall integreras i utbildningen. Jämställdhetsarbetet beskrivs alltså som något som skall göras på grund av resolution 1325, en auktoriserad legitimering. I texten beskrivs hur ”F M (Försvarmakten, förf. anm.) har också gett Karlberg i uppdrag att jämställdhetsintegrera sina utbildningar” (2015-03-11), vilket hänvisar till myndigheten som ansvariga och anledningen till varför jämställdhetsintegreringen skall ske, även detta en auktoriserad legitimering. Det framhålls även i artikeln att alla chefer inom Försvarmakten har ett ansvar för att öka jämställdhetsintegreringen i organisationens arbete, vilket har sin grund i Försvarmaktens verksamhetsplan. Hänvisningen till styrdokument såsom verksamhetsplanen är en auktoriserad legitimering.

Moralisk utvärdering

Inga moraliskt utvärderande argument kunde hittas i texten.

Rationalisering

Fokuseringen på materiel anpassad till kvinnor är menat att förbättra förutsättningarna för kvinnor i Försvarmakten (2015-03-11) vilket kan kopplas till det rationaliserade argumentet om ökad operationell effekt då förbättrade förutsättningar ökar möjligheterna för en bättre effekt av verksamheten. Olika fysiska förmågor och kroppsbyggnader jämföras med faktorer såsom ekonomi och organisation, och att ta hänsyn till gendrfaktorer framställs som en rationell åtgärd liksom hänsyn till dessa andra faktorer.

6.2.1 Sammanfattning Materiel för kvinnor åter i fokus

Artikeln innehåller ett flertal auktoriserade legitimeringar genom hänvisningar till resolution 1325, till Försvarmaktens egna beslut och till myndighetens verksamhetsplan. Hänvisningen

till ett internt beslut som auktoriserande legitimering är överraskande då tidigare auktoriserande legitimeringar skett genom externa auktoriteter i form av inhemska eller internationella lagar samt uppdrag från regering och riksdag. Inga moraliska argument eller kontextuellt bundna argument kunde hittas i texten. Det rationaliserade argument som finns i texten, att förutsättningarna för kvinnor i Försvarsmakten ska förbättras, går att koppla till argumentet om en ökad operationell effekt.

6.3 Könsrollskunskap ska stärka försvaret

Artikeln *Könsrollskunskap ska stärka försvaret* skrevs av Michael Delin och publicerades den 13 september 2016 i Dagens Nyheter. Artikeln tar upp publikationen av Handbok Gender och hur denna är tänkt ska påverka Försvarsmaktens arbete. Intervjuad i artikeln är Försvarsmaktens insatschef Jan Thörnqvist.

Auktorisering

Inga auktoriserande argument kunde hittas i texten.

Moralisk utvärdering

Som exempel tar han hur man grävde en ny brunn nära en by för att hjälpa civilbefolkningen, men att det i förlängningen inskränkte kvinnors frihet när de inte längre behövde lämna byn för att hämta vatten. (DN 2016-09-13)

Det första citatet som redovisas ovan, om lokala kvinnors frihet i ett insatsområde, kan i ett mer abstrakt perspektiv ses som ett moraliskt argument genom det Kronsell benämner som visionen för det svenska insatsförsvaret, att rädda avlägsna andra (eng. saving distant others) i de mänskliga rättigheternas namn (2012:17). Målsättningen är då att förbättra livsvillkoren för dessa avlägsna andra, i detta fall kvinnor i en ospecificerad by, genom en länk till en positivt laddad diskurs av mänskliga rättigheter i form av individuell frihet.

Rationalisering

Försvarets insatschef uttalar sig i artikeln att målsättningen för publikationen är en högre operativ effekt samt en ökad jämställdhet inom organisationen, rationaliserade argument som känns igen från Handbok Gender (se punkt 5.1). Insatschefen poängterar hur ett genderperspektiv kan få ett till synes rationellt tillvägagångssätt vid en internationell insats att framstå som icke-rationellt, även det ett rationaliserat argument för att förbättra verksamheten. Därefter lyfter densamme in ett exempel från just en sådan situation vid en internationell insats, detsamma som redovisats ovan:

Som exempel tar han hur man grävde en ny brunn nära en by för att hjälpa civilbefolkningen, men att det i förlängningen inskränkte kvinnors frihet när de inte längre behövde lämna byn för att hämta vatten. (DN 2016-09-13)

Detta kan likväl som ett moraliskt utvärderande argument ses som ett rationaliserat argument, då det hänvisar till en minskad effekt av Försvarsmaktens arbete genom ignorandet av ett genderperspektiv, och att inkludera ett genderperspektiv således skulle skapat en ökad effekt. Genderarbetet legitimeras sedan med hjälp av en förväntning på en bredare rekrytering, ett rationaliserat argument som även uppfattats i de interna dokumenten.

Satsningen på jämställdhetsfrågor ska placera Sveriges försvarsmakt i frontlinjen för ett mer jämställt försvarsarbete. [...]. Vid internationella operationer ska Sverige fungera som ett föredöme. (DN 2016-09-13)

Citatet ovan visar även det ett rationaliserat argument för arbetet med gender i och med att Sverige ska bli ett föregångsland inom jämställdhetsarbete, specifikt vid internationella operationer. Internationella operationer exkluderar inte operationer som sker på svenskt territorium i samarbete med andra stater, men i kombination med det utmålade exemplet i det föregående citatet sker en koppling mellan begreppet "internationell operation" och den icke-svenska kontexten. Ett syfte som används för att legitimera arbetet med gender är således att Sverige ska verka som föredöme vid internationella operationer i en, sannolikt, icke-svensk kontext. Detta är en kontextberoende legitimering.

6.3.1 Sammanfattning Könnsrollskunskap ska stärka försvaret

Liksom i Handbok Gender är majoriteten av legitimerande argument av rationaliserad karaktär med fokus på den ökade effekten av Försvarsmaktens verksamhet genom arbetet med gender. I artikeln hänvisas det inte till svensk lagstiftning eller folkrättsliga åtaganden för att legitimera arbetet med gender, till skillnad från i de interna dokumenten. Den innehåller således inga auktoriserande argument. Kanhända är det på grund av en önskad produktion av bilden av Försvarsmakten som en självständig enhet som inte behöver bli tillförordnad att inkorporera ett genderperspektiv av någon annan enhet. Det moraliska argument som tas upp i texten är relaterat till en positivt laddad diskurs kring mänskliga rättigheter och hur genderarbetet skall bidra till att dessa skall upprätthållas.

6.4 Gender Coach-programmet ger Försvarsmaktens högsta ledning motivation och kunskap för att öka jämställdhet

Kapten Anna Björsson skriver i artikeln *Gender Coach-programmet ger Försvarsmaktens högsta ledning motivation och kunskap för att öka jämställdhet* som publicerades på nätmagasinet Människlig säkerhet den 29 september 2016 om Gender Coach-programmet, en del av Försvarsmaktens satsning på arbete med gender. Artikeln innehåller till stor del en beskrivning av hur programmet går tillväga, vilket inte är en källa till legitimerande argument. De fåtal legitimerande argument som funnits redovisas nedan.

Auktorisering

Målet för de chefer som deltar i utbildningen är att de skall kunna ” [...] implementera de jämställdhetspolitiska målsättningarna inom ramen för sin verksamhet” (2016-09-29), jämställdhetspolitiska målsättningar som har sitt ursprung i den nationella handlingsplanen för implementering av 1325. Argumentet att utbildningen ska stärka implementeringen av resolution 1325 är såväl som ett rationaliserat argument även ett auktoriserat argument, då resolutionen anges som anledning för att ett visst arbete skall genomföras. Hänvisningen till dessa politiska mål är en auktoriserad legitimering då den pekar på målsättningar som antagits på en högre politisk nivå. Även *Jämställdhetsintegreringsuppdraget i Myndigheterna (JiM)* refereras till som anledning till varför Gender Coach-utbildningen är viktig, då utbildningen skall hjälpa chefer att genomföra detta uppdrag. Detta är ett auktoriserat argument då författaren

hänvisar till ett tilldelat uppdrag som anledning till varför utbildning inom gender finns och genomförs.

Moralisk utvärdering

Inga moraliskt utvärderande argument kunde hittas i texten.

Rationalisering

Björsson skriver om utbildningen som syftar till att stärka implementeringen av resolution 1325 och därmed öka jämställdheten i myndigheter, vilket är en rationaliserad argumentation. Utbildningen skall även verka genom en kompetens- och motivationsökning hos ledare och chefer. Det är en rationaliserad legitimering då utbildningen beskrivs som ökande av kompetens och motivation att uppnå det satta målet.

6.4.1 Sammanfattning Gender Coach-programmet ger Försvarmaktens högsta ledning motivation och kunskap för att öka jämställdhet

Artikeln använder sig främst av auktoriserande argument för att legitimera genderperspektiv inom Försvarmakten. Hänvisningar till resolution 1325 och till jämställdhetspolitiska mål utgör majoriteten av argument. Till skillnad från de flesta andra texter betyder detta att de rationaliserade argumenten inte är de i störst utsträckning förekommande. I artikeln förekommer inga argument som är förknippade med en moraliskt värdeladdad diskurs.

6.5 Jämställd rekrytering gör resultatet bättre

Artikeln *Jämställd rekrytering gör resultatet bättre* är skriven av Sebastian Orre och publicerades den 21 maj 2015 i Svenska Dagbladet. Artikeln innehåller en intervju med Försvarmaktens tidigare insatschef Anders Grenstad och kapten Anna Björsson som då tjänstgjorde som genderrådgivare åt insatschefen.

Auktorisering

Inga auktoriserande argument kunde hittas i texten.

Moralisk utvärdering

Insatschefen talar även om en bättre stämning i en arbetsmiljö med en jämnare fördelning av män och kvinnor:

- Dynamiken i ett förband blir mycket bättre och stabil med både män och kvinnor. Av fartygen jag har varit chef för har de med flest kvinnor har varit de bästa, utan att jag kan påvisa effekten genom antalet övningsskjutna robotar eller liknande (2015-05-21)

Argumentationen lutar här mer åt en moraliskt kopplad sådan, genom en hänvisning till förbättring av dynamik, känsla, på förband med en mer jämställd könsfördelning. Känslan på förband är en förbättring som inte går att mäta på samma sätt som operativ effekt utan är istället kopplat till en positiv värdediskurs. Den moraliska argumentationen kan antas göras med grund i en vilja att länka samman denna positiva värdediskurs med en diskurs av ökad operativ effekt, det vill säga en rationaliserad argumentation. Känslan på ett förband omnämns som likställt övningsskjutna robotar, om än ej mätbart på samma sätt. Detta kan ses som en koppling till en rationellt baserad argumentation, då känsla jämförs med något rationellt effektivt såsom avfyrate robotar.

Rationalisering

I artikeln dyker uttrycket att genderarbetet handlar om mer än bara rättigheter eller rättvisa upp vid två tillfällen, vilket inbegriper men även förminskar den moraliska anknytningen till den värdeladdade diskursen om mänskliga rättigheter.

Jämställd rekrytering är mer än en rättvisefråga [...] Det handlar om mer än rättvisa och att även kvinnor ska få ta till vapen. (2015-05-21)

Uttrycket framställer att genderarbetet visserligen är knutet till en sådan diskurs, då det delvis verkar handla om rättigheter, men att det inte är främst på grund av detta det bör genomföras. Istället ska jämställdhetsperspektiv i rekryteringen tillämpas för att förbättra Försvarsmaktens förutsättningar att lösa sina uppgifter, dels genom en ökad rekryteringsbas och dels genom ett mer diversifierat underlag för att fatta beslut, vilket sammantaget är en rationaliserad argumentering. För att påvisa hur genderarbetet har påverkat Försvarsmaktens verksamhet lyfts det in exempel både från en nationell och en internationell kontext:

Ett av genusperspektiven var att vi valde att gå ut och berätta för dem som bor i skärgården om vår verksamhet. För 20 år sedan hade vi säkert bara gått in och jagat ubåt och inte brytt oss så mycket. säger Grenstad. - I Afghanistan var det tydligt att vi behövde kvinnor för att kommunicera med den kvinnliga befolkningen. När man jagar ubåt och skickar ljud i vattnet är det inte lika tydligt. Men det finns beröringspunkter. Vi har fler kvinnor nu än vi hade när vi jagade ubåtar mellan 1980–1994 och den här gången hittade vi en ubåt. Så det kan man ju ta till sig (2015-05-21)

Till skillnad från det kontextuella exemplet i artikeln *Könsrollskunskap ska stärka försvaret* (se punkt 6.3) som både kan tolkas som ett rationaliserat och ett moraliskt argument är dessa kontextuella exempel mer renodlat rationaliserade. Exemplet från Afghanistan beskriver endast att Försvarsmakten behövde kvinnor i förbanden för att kunna nå ut till kvinnor i civilsamhället – utan den moraliskt värdeladdade anknytningen som exemplet i punkt 6.3 har. Det nationellt knutna exemplet länkar samman ökningen av kvinnliga anställda med en ökad effekt av verksamheten i form av en lyckad ubåtsjakt. Den kausala länken däremellan kan diskuteras, men viktigt här är den diskursiva sammankopplingen i texten av fler kvinnor i försvaret → lyckad ubåtsjakt.

6.5.1 Sammanfattning Jämställd rekrytering gör resultatet bättre

Artikeln använder främst rationaliserade argument för att legitimera arbetet med gender, argument kopplade till en ökad effekt av myndighetens verksamhet. Till skillnad från övriga artiklar i studien innehåller den dock även vad som kan tolkas som moraliskt utvärderande argument kopplade till en värdeladdad diskurs relaterad till rättigheter och känslor. De kontextberoende argumenten som lyfts i artikeln, hämtade både från en internationell och en

nationell kontext, är rationaliserat legitimerande. Det saknas auktoriserande argument i texten, de hänvisningar till exempelvis svensk lagstiftning eller folkrättsliga åtaganden som stötts på i andra texter används inte.

6.6 Jämförelse och diskussion

I både de externt och de internt riktade texterna finner författaren en majoritet av rationaliserade argument för att legitimera arbetet med gender. Den internt och den externt genom legitimeringen konstruerade identiteten är således i stor utsträckning samstämmig. De rationaliserade argumenten är främst relaterade till en diskurs om effektivitet, om en ökning av effekten av Försvarsmaktens verksamhet och hur genderarbetet ska bidra till denna ökning. Detta överensstämmer med Egnell, Hojem och Berts (2014) studie som tillskriver mycket av den organisatoriska framgången hos det svenska genderarbetet till valet att motivera implementeringen med operationell effekt snarare än med argument om jämställdhet eller mänskliga rättigheter (2014:7). Argumentet talar till en förbättring av organisationens kärnverksamhet snarare än en frikopplad verksamhet vid sidan av kärnverksamheten.

I texterna uppfattades några moraliska argument i början av Handbok Gender 1:1 och ett exempel ur *Könsrollskunskap ska stärka försvaret* respektive *Jämställd rekrytering gör resultatet bättre*. Fåtalet av moraliska argument i texterna kan ses som sammanlänkade med den stora majoriteten av rationaliserade argument. Försvarsmakten har fokuserat på att legitimera arbetet med gender genom en rationell hänvisning till den ökade effekt verksamheten får, ett argument som är svårt att motsätta sig om en inte vill argumentera mot en effektiv försvarsmakt. Ett fokus på moraliskt länkade argument om exempelvis rättigheter eller känslomässiga diskurser är lättare utsatt för motargumentation och de-legitimering, just på grund att den moraliska argumentationen kan vändas mot effektivitetstanken. En fördel med en rationellt baserad argumentation är också att den är i mindre utsträckning politiskt knuten än en moralisk argumentation, speciellt en moralisk argumentation som är kopplad till jämställdhets- och genderfrågor (Egnell, Hojem och Berts 2014:71). En icke-politisk argumentation är lättare för en politiskt brokig allmänhet att acceptera, då inte alla människor har samma ståndpunkt i jämställdhetsfrågan. Den icke-politiska ansatsen kan även tänkas lättare att få accepterad av den egna organisationen om vi antar förutsättningen som presenterats i det teoretiska ramverket, det vill säga att Försvarsmakten är en i grunden normativt manligt uppbyggd organisation, och

att denna uppbyggnad plus en politiskt brokig personal skapar en dålig grogrund för moraliskt baserade argument som förutsätter en enhetlig moralisk syn.

Ur ett genderteoretiskt perspektiv är den överväldigande rationella legitimeringen intressant att analysera. Som påpekats i teoriavsnittet utgår denna studie från samma perspektiv som Försvarsmakten antagit i sina texter, att det finns socialt konstruerade könsroller, samt perspektivet att dessa konstruerade roller har en inneboende maktobalans mellan det normativt maskulina och det normativt feminina där det maskulina värderas högre (Carreiras 2006:42). Genom den koppling mellan det rationella och det maskulina, samt det moraliska och det feminina som tidigare påpekats där rationalitet ses som något maskulint kopplat (Kornberger och Ross-Smith 2004:281), blir en rationaliserad legitimering därmed en inneboende maskulin legitimering. Detta skapar en större betydelse för majoriteten av rationaliserade argument och bristen av moraliskt utvärderande argument. Genom en överväldigande majoritet av rationella argument och en i stort sett enhällig brist på moraliska argument i materialet kan det hävdas att Försvarsmakten bibehållit en maskulin diskursiv identitet i legitimeringen av gender i sin verksamhet. Legitimeringen har därmed skett på den hegemoniska maskulinitetens villkor, och huruvida detta är att föredra är en diskussionsfråga. Har legitimeringen skett på rådande maskulina normers villkor är chansen större att beteendet legitimeringen syftar att normalisera blir accepterat av den tänkta publiken, men med en legitimering som istället skett *mot* rådande normer kan genomslagskraften av förändringen, om den lyckas, bli långt mer effektiv. Syftet med att inkorporera ett genderperspektiv är trots allt att identifiera de socialt konstruerade skillnader mellan kön som finns och sedan arbeta för att dessa skillnader ifrågasätts.

Skillnader som uppfattats är att de internt riktade texterna innehåller ett högre antal auktoriserade argument i form av hänvisningar till lagar och regler som styr arbetet med gender, samt att de externt riktade texterna innehåller vissa kontextberoende argument. Det högre antalet auktoriserade argumenten i de interna texterna kan bero på den militära organisationens hierarkiska natur, i vilken hänvisningar till en laga auktoritet med stor sannolikhet vara mer effektiva än moraliska argument centrerade kring en diskurs av rättigheter och moraliska värderingar. I den allmänna sfären återfinns inte den hierarkiska strukturen på samma sätt, varför hänvisningar till auktoriteter är färre. I de externt riktade texterna framställs istället bilden av Försvarsmakten som en självständigt agerande aktör vars arbete med gender genomförs för att öka effekten av verksamheten. Även detta går också att koppla till resonemanget ovan genom antagandet att Försvarsmakten är i hegemoniskt maskulin institution

vari den interna legitimeringen av genderarbete underlättas om den, krasst uttryckt, kan skyllas på någon eller något annat och inte kräver att organisationen själv omvärderar sin identitet.

De kontextknutna argumenten, exempel på verksamhet hämtade från Försvarsmaktens verksamhetsområden, för legitimering är endast återfunna i de externt riktade texterna. Dessa är dels knutna till en diskurs om effekt, som ett rationaliserat argument, och dels till en diskurs om mänskliga rättigheter i form av moraliska argument i exemplet ur *Könsrollskunskap ska stärka försvaret*. Som påpekats ovan kan det moraliska argumentet knytas till det Kronsell kallar att rädda avlägsna andra, tanken om att öka säkerheten genom att stärka mänskliga rättigheter i insatsområden utanför det egna territoriet (Kronsell 2012:17). Tanken om att rädda avlägsna andra är enligt Kronsell en viktig del av insatsförsvaret och hur det i sig legitimeras (Kronsell 2012:3) och argumentationen i anknytning till genderarbetet kan därför vara effektiv genom att koppla gender samman med en argumentation som är känd för allmänheten sedan tidigare. Förekomsten av dessa moraliskt kopplade argument i de externt riktade texterna kan även bero på vad som påpekats ovan angående Försvarsmakten som en maskulint kodad organisation, där de moraliska argumenten inte förväntas få genomslagskraft inom organisationen. Riktat till allmänheten som publik är argumentet om att rädda avlägsna andra dock användbart då det redan använts i ett tidigare skede och är bekant för samma publik.

Försvarsmaktens val att använda rationaliserade argument för att legitimera arbetet med gender skapar frågor kring detta val. Bör Försvarsmakten ifrågasätta sin maskulina identitet genom att tvinga igenom moraliska, normativt feminina, argument till varför genderarbetet skall utföras? Eller bör myndigheten till en början använda sig av rationella och normativt maskulina argument för att legitimera genderarbetet, för att förändra sin identitet när den egna organisationen sedan är till större grad öppen för sådana förändringar? Det är tydligt att Försvarsmakten valt att legitimera arbetet med gender både internt och externt enligt de egna rådande normerna och så långt som möjligt i enlighet med myndighetens identitet, såsom den förklarats ovan, och därför valt det sistnämnda av ovanstående alternativ.

Försvarsmaktens vilja att förändra sin inneboende maskulina identitet är således en tudelad fråga. Organisationen verkar villig att inkorporera ett perspektiv som är menat att ifrågasätta dess identitet som en maskulin institution, men inkorporerar samtidigt samma perspektiv på ett sätt som i så liten utsträckning som möjligt går emot dess identitet. Vilka implikationer har detta för genderarbetets fortlevnad inom Försvarsmakten? Å ena sidan kan acceptansen av genderarbetet öka genom inkorporeringen på maskulina termer, å andra sidan

kan själva essensen av arbetet gå förlorad när det inte tillåts ifrågasätta Försvarsmaktens maskulina identitet.

7. Slutsats

Denna studie har haft som syfte att undersöka hur arbetet med gender har legitimerats, inom den svenska Försvarsmakten såväl som för den allmänna publiken, samt vilken form av argument som varit mest framträdande inom denna legitimering. Analys av det utvalda materialet har visat en mycket liten skillnad mellan hur genderarbetet legitimeras i ett internt respektive externt perspektiv samt att de argument som används för legitimering är överväldigande rationaliserade till sin karaktär och knutna till en diskurs om operationell effektivitet. Samstämmigheten mellan Försvarsmaktens, genom legitimeringen, externt producerade identitet och dess internt producerade identitet gör att myndigheten framstår som enhetlig och att de argument som uppkommer mot inkorporeringen av ett genderperspektiv kan mötas på samma sätt internt och externt. Diskursen om operationell effektivitet har noterats av Egnell, Hojem och Berts (2014), vilka även påpekat fördelen med detta som argument för att underlätta inkorporeringen i en inneboende maskulin organisation. Genom att inte presentera frågan som en fråga om kvinnliga rättigheter och jämställdhet, vilket kan ses som en moralisk legitimering, undviker Försvarsmakten ett ifrågasättande av den egna maskulina identiteten. Detta framkommer genom att utgå från ett perspektiv som förutsätter socialt konstruerade skillnader mellan kön och som tillskriver olika könskonstruktioner vissa karaktärsdrag, vilket visar att de rationaliserade argument som använts för att legitimera arbetet med gender i Försvarsmakten kan ses som normativt maskulina argument.

Genom antagandet att Försvarsmakten är en normativt maskulin institution har slutsatsen därmed dragits att legitimeringen av genderarbete i myndigheten har skett i enlighet med dess maskulina identitet. Inkorporeringen av ett perspektiv menat att ifrågasätta organisationens maskulina identitet har således skett utan att den maskulina identiteten har behövt bli ifrågasatt, vilket går emot syftet med inkorporeringen av ett genderperspektiv. Studien öppnar upp för frågor om den valda vägen av legitimering är något som är positivt eller negativt för genomslagskraften och effekten av genderarbetet i Försvarsmakten. I ett vidare perspektiv bidrar studien till ett ifrågasättande av militära organisationers hegemoniska maskulinitet och de beteenden och synsätt som upprätthåller dem.

Källförteckning

Beasley, Ryan. Kaarbo, Juliet (1999) A practical Guide to the Comparative Case Study Method in Political Psychology. *Political Psychology vol. 20 nr. 2* ss.369–391

Bennett, Andrew. George, Alexander L. (2005) *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Belfer Centre for Science and International Affairs: Cambridge.

Bergström, Göran. Boréus, Kristina (2012) *Textens mening och makt*. Studentlitteratur AB: Lund

Carreiras, Helena (2006) *Gender and the Military: Women in the Armed Forces of Western Democracies*. Routledge: Abdingon

Cohn, Carol (2013) Women and Wars: Toward a Conceptual Framework. I Cohn, Carol (red.) *Women & Wars*. Polity Press: Cambridge ss.1–35

Duncanson, Claire. Woodward, Rachel (2016) Regendering the Military: Theorizing women's military participation. *Security Dialogue 2016 vol. 47(1)* ss. 3–21

Egnell, Robert. Hojem, Petter. Berts, Hannes (2014) *Gender, Military Effectiveness, and Organizational Change*. Palgrave Macmillan: Basingstoke

Hansen, Lene (2006) *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. Routledge: Abingdone

Hoogensen, Gunhild. Vigeland Rottem, Svein (2004) Gender Identity and the Subject of Security. *Security Dialogue vol. 35 (2)* ss. 155-171

Hyldegaard, Kirsten (2008) *Vetenskapsteori: En grubbok för pedagogiska ämnen*. Liber AB: Stockholm

Johnstone, Barbara (2008) *Discourse Analysis*. Blackwell Publishing: Oxford

Kronsell, Annica. (2012) *Gender, Sex and the Postnational Defence*. Oxford University Press: Oxford

Kornberger, Martin. Ross-Smith, Anne (2004) Gendered Rationality? A Genealogical Exploration of the Philosophical and Sociological Conceptions of Rationality, Masculinity and Organization. *Gender, Work and Organisation* vol. 11 nr. 2 ss.280–305

Mathers, Jennifer G. (2013) Women and State Military Forces. I Cohn, Carol (red.) *Women and Wars*. Polity Press: Cambridge ss. 124–146

McCrisken, Trevor (2012) Justifying Sacrifice: Barack Obama and the Selling and Ending of the War in Afghanistan. *International Affairs* vol. 88 nr. 5 ss. 993–1007

Obradovic, Lana (2014) *Gender Integration in NATO Military Forces*. Ashgate Publishing Limited: Farnham

Segal, Lynne (2008) Gender, war and militarism: making and questioning the links. *Feminist Review* vol. 88 ss. 21–35

Sjoberg, Laura (2014) *Gender, War and Conflict*. Polity Press: Cambridge

Svensson, Torsten. Teorell, Jan. (2007) *Att fråga och att svara*. Liber AB: Malmö

van Leeuwen, Theo. (2007) Legitimation in discourse and communication. *Discourse and Communication, Sage Publications* vol. 1(1) ss.91–112

Webbkällor

Folke Bernadotteakademin (u.å.) Kvinnor, Fred och Säkerhet <https://fba.se/sa-arbetar-vi/kvinnor-fred-och-sakerhet/> (Hämtad 2016-12-30)

Försvarsmakten (u.å.) Swedint/NCGM
<http://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/livgardet/swedint/> (Hämtad 2016-12-23)

Haage, Fredrik (2016-09-15) Det moderna soldatprålet. Smålandsposten <http://web.retriever-info.com.proxy.annalindhbiblioteket.se/services/archive/displayDocument?documentId=057316201609154ddb5dc54f1b5351a11d0fd80568f9fc&serviceId=2> (Hämtad 2016-12-28)

Regeringen (2014) Fact sheet, *Gender Mainstreaming*
<http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2014/02/faktablad-u14.001/> (Hämtad 2016-11-09)

Regeringsbeslut (2015) Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Försvarsmakten
<http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/regleringsbrev/regleringsbrev-forsvarsmakten-2016.pdf> (Hämtad 2016-12-01)

Regeringskansliet (2016) *Sveriges nationella handlingsplan för genomförande av FNs säkerhetsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet*
<http://www.regeringen.se/contentassets/ead33c0dd10e47b1b614c413e756fac1/sveriges-nationella-handlingsplan-for-genomforande-av-fns-sakerhetsradsresolutioner-om-kvinnor-fred-och-sakerhet-20162020-.pdf> (Hämtad 2016-12-01)

Schyman, Gudrun (2016-10-28) Våldet är patriarkalt. Upsala Nya Tidning <http://web.retriever-info.com.proxy.annalindhbiblioteket.se/services/archive/displayDocument?documentId=057309201610284b5dbbac60ece522ed804b8fd6bd7cde&serviceId=2> (Hämtad 2016-12-28)

Empiri

Försvarsmakten (2016) [3] Handbok Gender 1:1 Teoretiska grunder och ledarskap
<http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-gender-1-1-2016.pdf> (Hämtad 2016-12-01)

Björsson, Anna (2016-09-29) Gender Coach-programmet ger Försvarsmaktens högsta ledning motivation och kunskap för att öka jämställdhet. *Mänsklig säkerhet*
<http://manskligsakerhet.se/2016/09/29/gender-coach-programmet-ger-forsvarsmaktens-hogsta-ledarskap-motivation-och-kunskap-for-att-oka-jamstalldhet/> (Hämtad 2016-12-11)

Delin, Michael (2016-09-13) Könscrollskunskap ska stärka försvaret. *Dagens Nyheter*
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/konsrollskunskap-ska-starka-forsvaret/> (Hämtad 2016-12-01)

Langlet, Eva (2015-03-21) Materiel för kvinnor åter i fokus. *Officerstidningen* <https://web-retriever-info-com.proxy.annalindhbiblioteket.se/services/archive/displayDocument?documentId=05723920150311467b043971ed024845b06862cbcac4d7&serviceId=2> (Hämtad 2016-12-12)

Orre, Sebastian (2015-05-21) Jämställd rekrytering ska göra resultatet bättre. *Svenska Dagbladet*
<https://web-retriever-info-com.proxy.annalindhbiblioteket.se/services/archive/displayDocument?documentId=05080320150521f5b391bb4b3234a7fc86ace124612c2b&serviceId=2> (Hämtad 2016-12-11)